

Situatsioon on soodne

(Mõtteid rajooni hariduskonverentsilt)

«See on roos!» ütles ta alles siis, kui oli torganud sõrme okka otsa.»

Arvo VALTON

Praegu, kui oleme ette võtnud järjekordse katse järele jõuda maailma arenenud riikidele, tunneme suurt puudust kõrge kvalifikatsiooniga oskustöölisest, mõlevatest majandusmeestest, tarkadest juhtidest jne. Selle vastukaaluks on meie üldine kesanarvus ja sajabrotsenamine õppeedukus.

Kooluüendamise üks peaes- märke on hariduse väärtustamine. Praegu suudab kool vaata- mata meie propagandasina suurtele pingutustele (kool — see on imetore teadmiste maa- ilm) aratada huvi seal käimise ja eriti õppimise vastu küll vist ainult esimese klassi õpilases. Edasi algab pikk monotoonne sundrännak küpsustunnistuse poole, millele on oht saada ühis- konnas märgstatuks. Ja kust see vaimustus tulla võibki, kui igapäevaelus kõrgharidusega va- nemate ainelist kitsikust enda peal tunda saadakse. Milleks vaevata pead, püüelda millegi poole? Dokument käes, tuleb ot- sida lihtsalt tulus töökoht, kus on inimväärne palk ning prole- taarlaste puutumatu nimi peale- kauba. Vaele oleks nüüd arvata, nagu tahaksin öelda, et tehastes ja vabrikutes polegi meil tööini- mesi vaja. On küll, kuid tuleb arvestada, et inimeste võimed on erinevad. Kooli kohus on ai- data iga lapsel jõuda sellise meelistegevuse juurde, kus ta saab oma võimeid kõige täiusli- kumalt rakendada. Kui paljudest andekatest õpetajatest, teadlas-

test, inseneridest ja arstidest ole- me ilma jäänud seetõttu, et ühis- kond ei hinda väärtiselt nende tegevuse tähtsust, et ikka veel annab tunda stalinismiaegne halvustav suhtumine intelligent- si.

Soovimata neid momente tä- hele panna, süüdistatakse kas- vatuses mõõdalaskmistes küll saa- matuid õpetajaid, küll kohuse- tunde kaotanud vanemaid.

Õpetaja töö peab programmide ja õpikutekstide võimendamises muutuma loominguks. Kuid loo- ming tuleb kõne alla vaid siis, kui on olemas vabadus, võima- lus käsitleda oma ainet isikupä- raselt. Praegune õpetajate põlv- kond on läbi teinud mitmeid meie koolielu uperpalle. Palju- desse õpetajatesse on ettekirju- tatud vormid ja raamid sedavõrd sügavasti juurdunud, et võib ku- jutada, kui raske on neil nüüd äkki oma tööd teistmoodi tegema hakata. Ka nemad on meie süs- teemi ohvrid ning vajavad praeg- u eriti mõistmist, abi ning tä- helepanu.

Kui ülikoolist tulnud noo- rele õpetajale antakse viletsa- samad elamistingimused kui lüpsjale või traktoristile, siis po- le midagi imestada, et ta mõne aja pärast laste asemel kurke kasvatama hakkab.

Konverentsil vastuvõetud ra- jooni koolielu uuendamise põhi- suundade seas on väga ilus lau- se:

«Lugeda oma laste kasvatamist vanemate esmaseks ja tähtsal- maks ülesandeks ühiskonna ees.»

Seni on ühiskond täiskasvanu- te puhul hinnanud ikka rohkem seda, kui palju nad lehmalt pii-

ma välja on meelitanud või põl- du kündnud. Lapsed — nemad on kõik teadlikud oktoobrilap- sed, pioneerid ja komnoored ning kasvavad üllate ideaalide vaimus ise, sedamoodi siis ela- taksegi. Kui laps hakkab end kooli seadma, on ema juba far- mis. Koolist tulles ei leia ta ema jälle eest. Esimest korda päeva jooksul kohtutakse õhtul. Just nimelt kohtutakse: ema teel kööki, laps kirjutuslaua taha koduseid ülesandeid tegema.

Kodult nõutakse, et ta kasva- taks lastes headust, ausust, ha- lastust. Kuidas saab aga oma lapsele head sooviv vanem seda teha, kui ta on ise kogenud, et ühiskonnas maksavad need mõis- ted väga vähe. Kas tasubki siis väga käsi kokku lüüa ja pead vangutada, kui kohtame tänaval Kahe Näoga Januseid, julmi, küüsi enda poole hoidvaid, val- mis ründama ja haarama, kuid kõike seda mesimagusa naeratu- sega. Kas suudetakse parimagi tahtmise korral neid mõisteid lastele selgeks teha, oskamata tutvustada seda, kust nad pärit on? Hirmutuhinas on kristluse põhitõed laste eest väga kaugele peidetud.

Kurdetakse, et praegune kool ei tule toime isiksuste kasvata- misega. Kas seda ongi taotletud? Kõigil ühesugused ümbrispabe- rid vihkutel, ruudulised seeli- kud, ühesugune ringjoon vahe- tunnil jalutamiseks, päevast päe- va korduvad väljendid õpetaja suus: «Tervist! Istuge. Korra- pidaja: puudujad. Vastama tu- leb ...» jne. See on väline vorm, mis võib-olla polegi kõige mäa- ravam. Hoopis olulisem on nä-

ha, et nende ühesuguste seelikute ja pintsakute sees on täiesti eri- nevad hinged, võimed ja huvid. Et ühe jaoks on sinusteoreemi tõestamine niasama lintne kui kivide vette loopimine, teisele aga jääbki ta mõistatuslikuks maailmaks. Programmid ja nõudmised on kõigile ühtsed. Nõnda peabki matemaatikas vä- hem võmekas kuulama kolme saamiseks rohkesti vaeva ja ae- ga, selle asemel, et arendada end põhjalikumalt näiteks ajaloos, mis võib olla tema kutsumuseks. Lapse vaba ja loomulik areng tuleb kõne alla vaid siis, kui suundõppimine muutub soovõppi- miseks.

Alates tänavusest õppeaastast läksid paljud koolid üle viiepäe- vasele töönadalale, kuid õppe- plaanid jäid endiseks. Ikka si- saidavad nad palju sellist, mis suurele osale õpilastele on tar- betu ega ole joukohane. Kesk- koolineid tulevad nobedasti toime Kalašnikovi automaadi kokkupaneku ja lahtivõtmisega, jäävad aga hätta igale naisele vajalike kodutöödega.

Uha enam tihenevad meie si- demed välismaailmaga. Kuid praegune õpetamissüsteem ei suuda anda elementaarsemat- ki suhtlemiskeelt. Hulgemini on neid õppeaineid, mille kavva võtmise vajadusest on juba aas- taid räägitud: psühholoogia, kunsti ja religiooni ajalugu, suhtlemise alused, ökoloogia, pe- rekonnaõpetus (ainult mitte lap- si naerma ajaval tasemel), tant- suõpetus jne. Ebaloomulik oleks neid aineid praegustele prog- rammidelle otsa panna. Neile tuleb ruumi teha.

Koolide autoritaarne juhtimi-

ne ning komsomoli tsentralisee- ritus on tekitanud õpilastes vöö- randumise ühiskonnas toimuvast. Siit ka noore inimese soovima- tus ning oskamatus kaasa rääki- da praeguses elavas poliitilises elus.

Ei ole loomulik, et 14—15-aas- tane noormees või neiu peab söitma ametit õppima Eestima- telse otsa. Majandid ja ettevõt- ted peavad praktiliste tegudega tagama kohaliku kaadri uuene- mise oma kooli kaudu. Sel ju- hul ei tuleks otsida endale töö- inimesi meie kodumaa kaugetest piirkondadest.

Kust otsast me juttu kooli ümber ka ei alustaks, lõpuks jõuame ikkagi raha juurde. Ole- me väga sageli rääkinud kitsas- test oludest, tilkuvatest katus- test, küttest, ebasõbralikust koolimööblist, õppe- ja tehniliste vahendite nappusest, kuid kui palju ennastalgavad koolijuhid ka ei nuputaks, vaevalt enne midagi kardinaalselt muutub, kui riigilt haridusele eraldatavad summad järsult suurenevad.

Häbematu vähe on tähelepa- nu pööratud lasteaedadele ja noortele perekondadele. Fõhjali- kult tuleb ümber korraldada klassiväline ning sporditöö, olu- liselt parandada laste toitlusta- mist ja arstlikku teenindamist koolides, õppeasutused vajavad rohkem iseseisvust.

Teemad ring, mida põhisuu- nad ning sõnavõtnud konverentsil puudutasid, on nii lai, et ka pa- rima tahtmise juures ei saaks neid siin kõiki üle rääkida.

Vastuolud meie laste harimise süsteemis on teravnenud viimase piirini. Praeguseks hetkeks on avalikult selgelt välja toodud meie hariduse lugematud valu- kohad. Nende ravimine seisab veel ees. Situatsioon hariduse re- volutsiooniks (arvestades muut- mist vajavate asjade laia haar- ret, ei oska teist sõna küll pak- kuda) on soodne.

Erik GAMZEJEV